

УДК 336.77: 346 (477)

Юрків М.Т.,
аспірант*
Львівська державна фінансова академія

УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКІВ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ

Yurkiv M.T.,
graduate student
Lviv state academy of finance

MANAGING PROBLEM LOANS IN THE BANKS OF UKRAINE: CURRENT LEGAL ASPECTS

Постановка проблеми. Сьогоднішній процес роботи з проблемними кредитами українських банків неможливий без законодавчого регулювання даного питання. Важливо наголосити, що основне джерело доходів банків – це відсотки за користування кредитами, які вони надають господарюючим суб'єктам за рахунок власних чи залучених коштів. При цьому банки несуть юридичну відповідальність за використання вказаних коштів перед засновниками (акціонерами) та вкладниками. Проблеми, які виникають у зв'язку з несвоєчасним поверненням кредитів та відсотків за них, є найбільш гострими у роботі банків. Проте банки, котрі працюють на фінансовому ринку більше 10 років, вже мають певну базу і практику для роботи з кредитами, які своєчасно не повертаються. Тому, увага банківських установ завжди зосереджена на основних напрямках роботи банків з позичальниками, які затримують повернення кредитів та розглядаються банками як “проблемні кредити”.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню вивчення проблемних кредитів банків та методів їх повернення присвячені праці В. Алексійчука, В. Андрійчука, П. Лайко, І. Кириленка, А. Мороза, А. Васюренка, В. Міщенко. Зокрема праці В. Алексійчука, А. Мороза та В. Міщенко присвячені сутності проблемних кредитів як економічної категорії в системі фінансів та пошуку причин їх виникнення. У свою чергу, А. Васюренко, П. Лайко у своїх працях акцентують увагу на причинно-наслідкових явищах проблемних кредитів банківської системи України в системі фінансової системи нашої країни. І. Кириленко спрямовував свою увагу на міжнародний банківський ринок в частині аналізу світових фінансових криз, приділяючи найбільшу увагу саме проблемним кредитам банківського сектору. Однак, незважаючи на суттєві наукові результати, отримані вищезазначеними та іншими вченими, сутність та проблеми управління проблемними кредитами залишаються малодослідженими. Саме це й зумовило вибір теми дослідження та свідчить про його актуальність.

Постановка завдання. Мета даної статті: охарактеризувати та проаналізувати сучасну законодавчу базу по роботі з проблемними кредитами банківської системи України та виявити не врегульовані питання стосовно роботи колекторських фірм у законодавчому руслі чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-яка діяльність в межах суспільства не може бути реалізована без законодавчого регулювання усіх його сфер. До основної нормативної бази, що регулює відносини, пов'язані з стягненням і управлінням банками прострочених або проблемних кредитів належать:

- Кримінальний Процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI;
- Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV;
- Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV;
- Закон України “Про заставу” від 02.10.1992 р. № 2654-XII;
- Закон України “Про страхування” від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР;

* Науковий керівник: Біттер О.А. – д.е.н., професор

- Закон України “Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов’язань” від 22.11.96 р. №543/96-ВР;
- Закон України “Про іпотеку” від 05.06.2003 р. № 898-IV;
- Закон України “Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати” від 19.06.2003 р. № 979-IV;
- Закон України “Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень” від 18.11.2003 р. № 1255-IV;
- Закон України “Про організацію формування та обігу кредитних історій” від 23.06.2005 р. № 2704-IV;
- Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 р. № 2121-III;
- Постанова НБУ “Щодо встановлення розміру облікової ставки та нормативів обов’язкового резервування для формування банками обов’язкових резервів” від 09.08.2005 р. № 275.

Неприємні ситуації дешевше попередити, ніж мати безпосередньо з ними небажані наслідки. Це повною мірою стосується й надання банківськими установами кредитів. Перед прийняттям позитивного рішення про надання кредиту банком проводиться інтенсивна робота відповідних банківських працівників щодо з’ясування кредитоспроможності потенційного позичальника, перевірка необхідних бізнес-планів, рівня забезпечення кредиту, розрахунків щодо повернення кредиту та відсотків й ін. Велику увагу в банках приділяють кредитним історіям позичальника.

Закон України “Про організацію формування та обігу кредитних історій” [10] визначає правові та організаційні засади формування та ведення кредитних історій, права суб’єктів кредитних історій та користувачів бюро кредитних історій, вимоги до захисту інформації, що складає кредитну історію, порядок утворення, діяльності та ліквідації бюро кредитних історій.

Після проходження перевірки позичальника банком і прийняття позитивного рішення про надання кредиту, позичальнику подається на розгляд та підписання кредитний договір та договори, якими забезпечується його виконання. В цих договорах зазначаються певні юридичні аспекти, що певною мірою спонукають позичальника до своєчасного повернення кредиту.

Для стягнення заборгованості з позичальників за неповернуті своєчасно кредити банки використовують певні механізми впливу на боржника, передбачені законодавством України [13; 1]:

1. застосування до боржника штрафних санкцій (пені) за несвоєчасну сплату чи несплату відсотків за користування кредитом та/або несвоєчасну сплату чи несплату частини кредиту;
2. стягнення збитків з боржника за порушення грошових зобов’язань;
3. забезпечення виконання грошових зобов’язань боржником третіми особами (поручителями, гарантами);
4. забезпечення заставою (іпотекою) зобов’язань позичальника, що виникають з укладенням кредитного договору;
5. звернення до страхової компанії про виплату страхових виплат, в разі застрахованого ризику банку щодо неповернення кредиту і відсотків та настання страхового випадку;
6. стягнення заборгованості за кредитом в межах кримінальної справи, порушеної проти посадових осіб боржника.

Крім вказаних напрямків роботи з боржниками щодо стягнення заборгованості, банки також використовують факторинг та механізми впливу на боржника, визначені законодавством про банкрутство. При цьому факторинг використовується для задоволення вимог банку за рахунок дебіторів боржника шляхом укладення відповідних договорів. Процедура банкрутства до боржників банками використовуються у тому випадку, якщо інші методи стягнення заборгованості з боржника не дали позитивного результату.

Згідно з пунктом 3 статті 549 ЦКУ, пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов’язання за кожен день прострочення виконання [3]. Стаття 549 ЦКУ визначає, що неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторі у разі порушення боржником зобов’язання. Базою для розрахунку пені є сума виконаного неналежним чином грошового

зобов'язання. При цьому неналежним виконанням грошового зобов'язання є його прострочення. За кредитними договорами простроченням є несплата чи несвоєчасна сплата позичальником кредиту та відсотків за його користування.

Відповідно до статті 3 Закону України "Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань" [6] розмір пені не може перевищувати подвійної облікової ставки НБУ, що діяла у період, за який сплачується пеня [12].

Застава є найбільш поширеним способом забезпечення виконання грошових зобов'язань, що виникають з договору кредиту [4]. Кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставадавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом. При цьому заставадавцем може бути як особа, яка безпосередньо бере кредит, так і майновий поручитель.

Предметом застави може бути будь-яке майно (зокрема річ, цінні папери, майнові права), що може бути відчужене заставадавцем і на яке може бути звернене стягнення, а також майно, яке заставадавець набуде після виникнення застави (майбутній урожай, прихід худоби тощо) [7]. Якщо предметом застави є рухоме майно, то відповідно до Закону України "Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень" [9] воно підлягає реєстрації в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна. Відповідно до статті 14 вказаного Закону зареєстроване обтяження має вищий пріоритет над незареєстрованим обтяженням.

Стаття 2 Закону України "Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати" [8] передбачає, що договір про іпотечний кредит має містити умови страхування фінансових ризиків. Страхування як спосіб забезпечення повернення кредиту застосовується банками як поряд із заставою чи іншими способами забезпечення виконання зобов'язань, так і без них [5]. Підставою для звернення банку до страхової компанії за виплатою страхового відшкодування, при страхуванні ризику неповернення кредиту і відсотків є настання страхового випадку, тобто несплата суми кредиту, відсотків за користування ним у строки, передбачені договором кредиту. Після виплати страховою компанією страхового відшкодування банку, до такої компанії переходить право вимоги до боржника (позичальника) щодо виконання грошового зобов'язання, яке не було виконано належним чином перед банком.

Необізнаність пересічного позичальника з вітчизняним законодавством дуже часто призводить до того, що колекторські фірми перевищують допустимі законом методи повернення боргу. В Україні відсутнє нормативне регулювання колекторських послуг та діяльності компаній, які займаються їх наданням. Під колекторськими послугами розуміють послуги з витребування боргів фізичних чи юридичних осіб замовника такої послуги. Діяльність колекторської компанії може бути розцінена як звичайна господарська діяльність суб'єкта господарювання. Такий суб'єкт повинен бути зареєстрований у встановленому законодавством порядку. Колекторські послуги можуть надаватися колекторською компанією замовнику на підставі договору доручення, договору цесії чи договору факторингу.

Як правило разом із наданням колектору права вчинити певні юридичні дії щодо стягнення з боржника заборгованості замовник передає колектору інформацію про клієнта-боржника. При цьому статтею 1076 ЦКУ встановлено, що банк гарантує таємницю банківського рахунку, операцій за рахунком і відомостей про клієнта. Однак відомості про операції та рахунки можуть бути надані тільки самим клієнтам або їхнім представникам.

Колекторські фірми здебільшого діють дуже жорсткими методами. Працівники колекторських компаній за допомогою листування, телефонних розмов та SMS-повідомлень намагаються переконати боржника добровільно сплатити борг. При цьому зазвичай телефонні дзвінки відбуваються як удень, так і вночі, а листи, що надсилаються боржникові, містять погрози й залякування. Більш того, колектори тиснуть на неплатників шляхом знайомства з їхніми близькими та родичами, а також шляхом повідомлення на роботу про наявність у неплатника невиконаного зобов'язання. Такі дії колекторів порушують встановлені законодавством та Конституцією України права громадян України на втручання в особисте та сімейне життя [2]. Резюмуючи діяльність колекторських компаній та методи їх роботи, можна зробити висновок, що переважна більшість з них порушує конституційні права

громадян та не має під собою відповідних правових підстав згідно Закону України "Про банки і банківську діяльність" [11].

Висновки та подальші дослідження. На основі проведеного дослідження встановлено:

1. відносини в Україні пов'язані з регулюванням банківської діяльності в частині роботи з проблемними кредитами регулюються низкою законів України.

2. існуючі правові акти покликані регулювати відносини банків і боржників у питанні стягнення простроченої заборгованості та не містять повного охоплення регулювання правових відносин, пов'язаних з їх здійсненням.

3. найбільш неврегульованою сферою фінансових правовідносин у галузі справляння проблемної заборгованості з боржників перед банками є діяльність колекторських фірм.

4. дана тема дослідження потребує більшого доопрацювання, так як відсутність правового поля стосовно певної сфери діяльності призводить до порушення чинного законодавства, прав і свобод людини гарантованих Конституцією України. Такою проблемою залишається діяльність колекторських фірм.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості ВРУ. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – ст. 144.

2. Кримінальний Процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Відомості ВРУ. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – ст. 88.

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості ВРУ. – 2003. – № 40-44. – ст. 356.

4. Закон України "Про заставу" // Відомості ВРУ від 24.11.1992. – № 47. – ст. 642.

5. Закон України "Про страхування" від 07.03.1996 р. // Відомості ВРУ від 14.02.1997 р. – № 5. – ст. 28.

6. Закон України "Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань" від 22.11.96 р. №543/96-ВР // Відомості ВРУ. – 1997. – № 5. – ст. 28.

7. Закон України "Про іпотеку" від 05.06.2003 р. № 898-IV // Відомості ВРУ. – 2003. – № 38. – ст. 313.

8. Закон України "Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати" від 19.06.2003 р. № 979-IV // Відомості ВРУ. – 2004. – № 1. – ст.1.

9. Закон України "Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень" від 18.11.2003 р. № 1255-IV // Відомості ВРУ. – 2004. – № 11. – ст. 140.

10. Закон України "Про організацію формування та обігу кредитних історій" від 23.06.2005 р. № 2704-IV // Відомості ВРУ. – 2005. – № 32. – ст. 421.

11. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р. № 2121-III // Відомості ВРУ. – 2001. – № 5-6. – ст. 30.

12. Постанова НБУ "Щодо встановлення розміру облікової ставки та нормативів обов'язкового резервування для формування банками обов'язкових резервів" від 09.08.2005 р. № 275 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0275500-05>

13. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=69512&cat_id=8479.

References

1. The Commercial Code of Ukraine(2003), Bulletin of Supreme Rada of Ukraine , Art. 144.
2. The Criminal Procedural Code of Ukraine (2012), Bulletin of Supreme Rada of Ukraine, Art. 88.
3. The Civil Code of Ukraine(2003), Bulletin of Supreme Rada of Ukraine, Art. 356.
4. Law of Ukraine "On Mortgage" (1992), Bulletin of Supreme Rada of Ukraine, Art. 642.
5. Law of Ukraine "On Insurance" (1997), Bulletin of Supreme Rada of Ukraine, Art. 28.
6. Law of Ukraine "On Liability for failure to perform cash commitments" (1997), Bulletin of Supreme Rada of Ukraine, Art. 28.

7. Law of Ukraine "On Hypothec" (2003), Bulletin of Supreme Rada of Ukraine , Art. 313.
8. Law of Ukraine "On Mortgage Lending Operations with Consolidated Mortgage Debt and Mortgage Certificates" (2004), Bulletin of Supreme Rada of Ukraine, Article 1.
9. Law of Ukraine "On Securing Creditors' Claims and Registration of Encumbrances" (2004), Bulletin of Supreme Rada of Ukraine, Art. 140.
10. Law of Ukraine "On the formation and organization of the Circulation of Credit Histories" (2005), Bulletin of Supreme Rada of Ukraine, Art. 421.
11. Law of Ukraine "On Banks and Banking Activity" (2001), Bulletin of Supreme Rada of Ukraine, Art. 30.
12. NBU Resolution "for setting the discount rate and reserve requirements for the creation of the mandatory provisions" (2005), available at: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0275500-05>.
13. The National Bank of Ukraine. (2013), available at: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=69512&cat_id=8479

УДК 368.042

Білик І.В.,
викладач кафедри фінансів суб'єктів
господарювання і страхування
Тернопільський національний економічний університет

ОБОВ'ЯЗКОВЕ СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ НАЗЕМНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА НАПРЯМКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Bilyk I.V.,
lecturer of the department of finance
economic entities and insurance
Ternopil national economic university

COMPULSORY INSURANCE OF CIVIL AND LEGAL LIABILITY OF OWNERS OF TRANSPORT VEHICLES: FEATURES OF DEVELOPMENT AND DIRECTIONS OF MODERNIZATION

Постановка проблеми. Цілеспрямований ефективний соціально-економічний розвиток держави неможливий без посилення її уваги до інституту страхування, який забезпечує захист майнових, особових та фінансових інтересів окремих підприємств, організацій, громадян та суспільства загалом.

Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОС ЦПВ ВНТЗ) є важливим елементом страхової системи України. Експлуатація автотранспорту, який вважається джерелом підвищеної небезпеки через його масовість і аварійність, об'єктивно зумовлює потребу суспільства у своєчасному та повному відшкодуванні збитків потерпілим у дорожньо-транспортних подіях (ДТП).

За оцінками експертів, в Україні на кожних 4 громадянина припадає по 1 автотранспортному засобу. Щорічно в Україні відбувається майже 200 000 ДТП, у яких близько 40 000 осіб отримує травми, а понад 4 000 – гине.

За міжнародними експертними оцінками, Україна щороку втрачає до 3,5 % ВВП унаслідок ДТП, тоді як у країнах Європи такі збитки не перевищують 2 %. В абсолютній